

Boomkwekerijen · Pépinières · Nurseries · Vivai · Baumschulen · Viveros

SYLVA · 't Hand 10 · B-9950 Waarschoot · Belgium · Tel.: 09/377.22.17 - 09/377.23.67 · Fax: 09/377.37.37

de Boskrant

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging

november - december 1996

Vlaamse Bosbouwvereniging v.z.w.
VBV

VBV

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging vzw
Geraardsbergsesteenweg 267, 9090 Gontrode
09 252 21 13 fax 09 252 54 66
tweemaandelijks tijdschrift - verschijnt 5 maal per jaar
november - december 1996 • 26ste jaargang nr. 5
ISSN 0773 137 X • Afgiftekantoor: 9090 Melle 1

Werken mee aan dit nummer

Bernard Van Elegem, Tom Embo, Geert Sioen,
 Bart Muys, Geert Lefever, Frederik Vaes,
 Gui Winters, Beatris Van der Aa, Kris Vandekerckhove,
 Daniël Debaere, Miki en Tony Kalniev en voor één keer
 niet Christel Sabbe

Eindredactie

Wim Buysse, Danny Maddelein, Stijn Overloop

Artikels en berichten

Artikels en berichten kunnen steeds toegezonden
 worden naar het adres van de VBV. Zij zullen voor
 publicatie aan de redactieraad voorgelegd worden.
 Gedeeltelijke of gehele overname is steeds toegelaten
 mits bronvermelding.

Bijdrage

Lidgeld met Boskrant: 550 fr.
 Lidgeld met Boskrant + Groene Band: 650 fr.
 Lidgeld student met Boskrant + Groene Band: 400 fr.
 te storten op rekening 448-3605351-56

Gedrukt op chloorvrij gebleekt kringlooppapier

Foto voorpagina: Bernard Van Elegem

Redactioneel	137
De Prunus anthologie	138
Het bosverplegingsproject	146
De gezondheidstoestand van het Europese bos	148
Het provinciaal bosbeleid in Vlaams-Brabant	151
Lezersbrief	157
Uit de vereniging	160
Werkgroep bosrecreatie van start	160
Werkgroep tropisch bos	161
Werkgroepen actie en beleid	162
Yggdrasil	163
Actueel	164
10.000 bezoekers op opening	164
Week van het Bos	165
Nog heel wat tewerkstelling mogelijk	165
Eerste houthappening in Vlaanderen	166
Boekennieuws	167

Goed nieuws voor het Vlaamse bos.

Het is niet immer kommer en kwel wanneer het Vlaamse bos aan de orde komt. Het is waar, we zijn er in het verleden door geteisterd, en ook in de toekomst mogen we er nog verwachten: de ontbossingen, de bosverkavelingen, de vitaliteitsproblemen, de rendabiliteitsproblemen, de conflicten met andere grondgebruiksvormen.

Ondanks alles zijn er heel wat lichtpunten.

Vooreerst de voorbije Week van het Bos. Niet alleen het mooie weer, maar ook de perfecte organisatie en de grote inzet van de afdeling Bos en Groen brachten duizenden bezoekers naar het bos. Indien er nog twijfel bestond over een maatschappelijk draagvlak voor bos en bosbouw, dan heeft deze manifestatie duidelijk getoond waar een dergelijk draagvlak te vinden is.

Daarnaast ook een eerste belangrijke reflectie over bosarbeid. We weten onderhand dat veel nuttig boswerk dat zou kunnen verricht worden helaas onbetaalbaar geworden is. De studiedag van de afdeling Bos en Groen, Centrum voor Privé-bosbouw en Vlaamse Bosbouwvereniging ter gelegenheid van de Week van het Bos sloeg bruggen tussen de bos- en de tewerkstellingssector om creatieve oplossingen te vinden. Het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal werkt een pilootproject uit met steun van de Koning Boudewijnstichting.

Binnenkort zal de Vlaamse bosinventarisatie van start gaan. Daarbij wordt over het hele Vlaamse grondgebied een 'dicht' netwerk van permanente proefvlakken uitgelegd, zowel in openbaar als in privébos. Dit netwerk zal het Bosbeheer in staat stellen om over lange termijn de evolutie te volgen van de groei, de vitaliteit, de boomsoortensamenstelling en de biodiversiteit. Een dergelijk evaluatie-instrument is een eerste en noodzakelijke eerste voor een duurzaam bosbeheer. Het zal het Bosbeheer in staat stellen om haar beleid aan te passen indien degradatie, homogenisering of verlies van natuurwaarden wordt vastgesteld.

En dan zijn er nog goede gronden om vanaf heden bosboer te worden: de langverwachte subsidies voor de bebossing van landbouwgronden. Er zijn subsidies waar iedereen kan van genieten, ook de openbare eigenaars. Het zijn de subsidies voor aanplanting en onderhoud, voor aanleg van een onderetage en een supplement voor het bebossen van marginale gronden. Daarnaast bestaan er nog extra subsidies enkel voor landbouwers in hoofdberoep. Ze bieden gedurende vijf jaar inkomenssteun en nog een aantal supplementen voor marginale gronden. Infobrochures en aanvraagformulieren zijn te verkrijgen bij de afdeling Bos en Groen. Vandaag klinkt de term bosboer nog een ietsje pejoratief, maar het is aan ons allen om daar een positieve inhoud aan te geven.

En tot slot.. Er is het nieuwe gezelschapsspel YGG-DRASIL, om kinderen en volwassenen te leren omgaan met de begrippen van duurzaam bosbeheer. Een ideaal eindejaarsgeschenk te verkrijgen op het VBV-secretariaat aan de prijs van 350 frank.

BART MUYS
 VOORZITTER

Hernieuw uw abonnement op de Boskrant en/of Groene Band voor 1997

Boskrant	550 fr.
Boskrant + Groene Band	650 fr.
Studentenabonnement (Boskrant + Groene Band)	400 fr.

De Vlaamse Bosbouwvereniging heeft de vorige jaren geopteerd om de kwaliteit van de Boskrant zowel inhoudelijk als naar lay-out toe te verbeteren. Aangezien een betere lay-out met kleurenfoto's uiteraard meer geld kost, ziet de VBV zich genooddaakt om voor 1997 het lidgeld iets aan te passen. De Vlaamse Bosbouwvereniging is vastbesloten volgend jaar opnieuw voor een kwalitatief hoogstaand tijdschrift te zorgen en rekent alvast op uw steun. Dank bij voorbaat.

De Prunus anthologie

DIEGO VAN DEN MEERSSCHAUT, ERIK VAN BOGHOUT, PATRICK ENGELS, WIM BUYSSE

Van verbeteraar tot bospest.

De Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina* Ehrh.) is in Vlaanderen verspreid over naar schatting een 50.000 ha bos en heide. De soort komt van nature voor van Mid-den-Amerika, over het oostelijk deel van de Verenigde Staten tot Canada.

De eerste aanplanting in Europa gebeurde als sierboom in Frankrijk, tussen 1620 en 1630. In België werd de soort voor het eerst aangeplant in 1892 met als doel het verkrijgen van kwaliteitshout. Al snel bleek dit een wensdroom omdat verschillende variëteiten voorko-

men, waarvan waarschijnlijk de variëteit met de slechtste houtkwaliteit werd geïntroduceerd, en omdat ze vooral op armere (zand)gronden werd aangeplant.

Bij de grote heidebebossingen begin deze eeuw werd ze veelvuldig gebruikt als mengsoort en in brandsingels. Tussen 1930 en 1950 werden de dennenbestanden ermee massaal ondergeplant omwille van vermeende bodemverbeterende eigenschappen. De enorme verjonging en verspreiding was ondertussen duidelijk geworden. Pas bij de overschakeling van het kaalslagsysteem naar meer natuurgerichte technieken werd de omvang van het probleem ten volle beseft.

Foto: Alex Van Mol

De ecologische successtrategie.

De Amerikaanse vogelkers is weinig kieskeurig voor wat betreft de bodemgesteldheid en kent verschillende verspreiding- en groeistrategieën. Enerzijds zorgt ze voor een massale reproductie door snelle en overvloedige zaadzetting. Reeds 5 jaar na de kieming kan de uitgegroeide plant zaad dragen. De zaadzetting is overvloedig om het geringe kiemingspercentage (1 tot 5 %) te compenseren. De zaden kunnen tot 30 jaar kiemkrachtig blijven, hoewel het grootste deel binnen de eerste 4 jaar tot kieming komt. De verspreiding van de zaden gebeurt door vogels (lijsterachtigen, Appelvink, Spreeuw, Roodborst) en zoogdieren (Everzwijn, Vos, Damhert).

Anderzijds is ze bestand tegen heel wat invloeden. De aanwezigheid van blauwzuur beschermt blad en schors tegen vraat. Verder is de plant opmerkelijk schaduwtolerant wat het overleven in dichte onderetages toelaat.

De kortsluiting van natuurlijke processen.

De overheersing van de Amerikaanse vogelkers heeft een aantal nadelige gevolgen voor de aanwezige bossen, en vooral voor ontwikkelingskansen.

De soort treedt namelijk in water- en nutriëntenconcurrentie met het hoofdbestand van Gewone den. Door zijn agressieve verspreiding en verjonging wordt de natuurlijke verjonging van hoofdboomsoorten (den, eik, berk) en nevenboomsoorten (Vuilboom, Lijsterbes, ...) verhinderd. Tegelijk wordt de inheemse kruidlaag teruggedrongen. Ook worden nieuwe bos- en natuurgebieden gekoloniseerd. De gewone bosbeheersmaatregelen worden bovendien gehinderd.

Het Vlaamse bosbeleid inzake bosvorming en Amerikaanse vogelkers.

De specifieke strategie, de massale aanplanting, het kaalslagsysteem en stikstof-input vanuit landbouw en

industrie hebben tot de massale aanwezigheid van Amerikaanse vogelkers in de Vlaamse bossen geleid.

Het homogene dennenbos en het daaraan gekoppelde grootschalige bosbeheer zijn vanwege economische, natuurbehouds- en recreatieve redenen, niet langer meer gewenst. Het Vlaamse bosbeleid stimuleert daarom bosvorming op middellange termijn naar gevarieerde en gemengde bossen op basis van inheemse loofboomsoorten waar plaats is voor natuurlijke processen en een kleinschaliger beheer (natuurgetrouwe bosbouw) (zie ook Groene Band 97).

De overheersende aanwezigheid van Amerikaanse vogelkers in de struiklaag staat deze bosvorming echter in de weg. Haar dichte scherm verhindert immers elke vorm van natuurlijke verjonging van gewenste boomsoorten. Bovendien kan de aanwezige verjonging, hetzij natuurlijk of via aanplanting, zonder afdoende bestrijding en controle van Amerikaanse vogelkers helemaal overgroeid worden en uiteindelijk zelfs teloorgaan. In dergelijke situaties ontstaat een begroeiing van vrijwel uitsluitend Amerikaanse vogelkers. Een toestand die zich tientallen jaren kan handhaven en de bosbouwkundige mogelijkheden sterk beperkt.

Het Vlaamse bosbeleid stelt zich dan ook tot doel de overheersing van Amerikaanse vogelkers op grote schaal te doorbreken en haar aanwezigheid terug te voeren tot een aanvaardbaar of controleerbaar niveau (Amerikaanse vogelkersarme bossen). De problematiek van Amerikaanse vogelkers ligt immers niet zozeer op het vlak van de soort als wel op de manier waarop ze in onze bossen voorkomt (overheersing in de struiklaag). Ervaring uit het buitenland leert ons dat bestrijding van Amerikaanse vogelkers niet als doel op zich beschouwd mag worden. Het heeft geen enkele zin de soort te verwijderen als de gunstige omstandigheden waaronder ze zich kan vestigen op lange termijn blijven bestaan. Bestrijding van Amerikaanse vogelkers moet daarom gezien worden in het licht van bosvorming op middellange termijn.

Eind 1993 startte de afdeling Bos en Groen een pilootproject.

Foto: Alex Van Mol

Gedurende twee jaar (1994 - 1996) werd de soort over een totale oppervlakte van ongeveer 2.000 ha succesvol bestreden. Deze bestrijding vond plaats in de provincies Limburg (domeinbos Pijnven, gemeente Hechtel-Eksel) en Antwerpen (domeinbos Staatsbos Ravels, gemeente Ravels en domeinbossen Hoge Vijvers en de Lusthoven, gemeente Arendonk). Samen met de gemeentebossen in Hamont-Achel en Peer, waar de soort al vroeger werd aangepakt, fungeren zij als modelbossen. Zij zijn het praktische bewijs dat grootschalige bestrijding en controle van Amerikaanse vogelkers wel degelijk mogelijk zijn. Parallel aan deze werkzaamheden zorgde het Laboratorium voor Bosbouw UG voor de wetenschappelijke ondersteuning. Deze bestond o.a. uit de uitwerking van de meest geschikte bestrijdingstechnieken en -strategieën.

Een beknopt overzicht van te volgen methodes en strategieën.

Momenteel staan volgende methodes ter beschikking van de beheerder:

- mechanisch (rooien, ringen, uittrekken)
- mechanisch-chemisch (stam-, stobbe- en bladbehandeling met herbicide, hak- en spuit behandeling, EZject)

Voor de laatste groep van methodes wordt gebruik gemaakt van herbicides op basis van glyfosaat. Door de snelle afbraak in de bodem en de geringe uitspoeling is het tot op heden één van de minder milieu-onvriendelijke herbicides. Er kan in de toekomst waarschijnlijk gebruik worden gemaakt van een mycoherbicide op basis van de Loodglansschimmel (*Chondrostereum purpureum Pouzar*). Het product is echter nog niet in de handel verkrijgbaar.

Een succesvolle bestrijding vereist een combinatie van methodes, afhankelijk van het voorkomen van de types Amerikaanse vogelkers: zaailingen (kleiner dan heuphoogte), struiken en kleine bomen (diameter op borsthoogte kleiner dan ongeveer 7 cm) en grote bomen.

Vooraleer met de werken te starten wordt best eerst de verspreiding op kaart aangeduid samen met het type en de bedekkingsgraad. Per bestand kan dan een geschikte bestrijdingsstrategie worden vooropgesteld waarna dan de kostprijs kan worden berekend voor bestrijding EN DE EERSTE NAZORG. Pas als voldoende financiële middelen beschikbaar zijn voor bestrijding én nazorg kan effectief worden gestart. Als onvoldoende kredieten voorhanden zijn om een afdoende nazorg uit te voeren is het zinloos om aan de bestrijding te beginnen.

Praktijkervaring in de domeinbossen Ravels en Pijnven.

In het kader van het Jeugdwerkgarantieplan (een tewerkstellingsinitiatief voor jongeren tot 25 jaar die minstens 2 jaar werkloos waren) en het hoger vermelde vogelkersproject kon de Amerikaanse vogelkers op een systematische manier worden bestreden in twee grote domeinbossen: Ravels in de provincie Antwerpen en het Pijnven in de provincie Limburg.

Per domeinbos was een ploeg van 15 arbeiders voorzien, plus een administratieve medewerker. Het project liep in principe van 1 januari 1994 tot en met 31 december 1995. Door allerlei administratieve gordiaanse knopen kon het project maar effectief van start gaan op 1 september 1994. Hierdoor werden 9 maanden verloren.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de ervaringen met dit nieuwe tewerkstellingsproject in de twee betrokken houtvesterijen Turnhout en Hechtel.

- tewerkstelling in houtvesterij Turnhout

De arbeiders werden aangeworven vanaf september 1994 maar vooral in 1995. Via de VDAB konden 13 kandidaten gevonden worden die in aanmerking kwamen.

Rekening houdend met het feit dat het jeugdwerkgarantieplan duurde tot eind 1995 en dat een aantal arbeiders na 1 januari 1995 werd aangeworven, kon de houtvesterij aanspraak maken op maximaal 2044 mandagen (verlof reeds afgetrokken). In werkelijkheid werden hiervan slechts 916,5 dagen gewerkt, wat neerkomt op een absentie van 55%.

- vogelkersbestrijding in houtvesterij Turnhout

Sinds het begin van de jaren negentig wordt in de houtvesterij Turnhout werk gemaakt van het bestrijden van Amerikaanse vogelkers, voornamelijk in het domeinbos van Ravels en in de domeinbossen te Arendonk (Hoge vijvers en Lusthoven). De Amerikaanse vogelkers was op het einde van 1994 dan ook reeds gedeeltelijk onder controle. Naast de bestrijding van de vogelkers werd elders de nazorg van eerder bestreden stukken door de arbeiders van het project uitgevoerd.

Bij de keuze van de te behandelen percelen werd rekening gehouden met de samenstelling inzake vogelkers. Bossen met voldoende zwaardere vogelkers-sortimenten kunnen door particulieren uit de omgeving worden be-

Behandelde oppervlakte (ha) in de houtvesterij Turnhout.

	Ravels	Hoge Vijvers	Lusthoven
onder controle eind 1994	349,5	256	24
bestrijding 1995	108	enkel nazorg	enkel nazorg
bestrijding januari - mei 1996	106,5	32	2
totale oppervlakte	810	318	26
nog te bestrijden	246	30	0

Aantastingsbeeld van de Loodglansschimmel.
Foto: Diego Van Den Meererschaut

streden. Zo werd ongeveer 2/3 van de totale bestreden oppervlakte in 1996 uitgevoerd door vrijwilligers. Deze zijn bereid alle sortimenten vogelkers te verwijderen en op stroken te leggen in ruil voor het brandhout.

De bestrijding door de arbeiders van het jeugdwerkgarantieplan en door de arbeiders van de houtvesterij betreft enerzijds de zeer arbeidsintensieve bestanden die zeer veel vogelkers en vooral kleinere sortimenten bevat-

ten, en anderzijds de minder intensieve bestanden die een eerder lage bezetting met vogelkers kennen.

De methode van bestrijding is afhankelijk van de bezetting van de vogelkersvegetatie en van de toestand van het bovenscherm van het bos waarin de vogelkers zich bevindt. In de domeinbossen van houtvesterij Turnhout gaat het meestal om relatief ijle en middeloude bestanden van Gewone den met een zeer dichte onderetage van vogelkers in alle mogelijke sortimenten. In de strooisellaag bevindt zich een belangrijke zaadbank van de vogelkers.

Na bestrijding van de vogelkers door afkappen/afzagen en insmeren of besproeien met glyfosaat bleek dat het jaar nadien de vogelkers over de hele oppervlakte ontkiemt uit zaad, zodat een nieuwe behandeling zich opdringt. Daardoor wordt de aanvankelijke behandeling nu meestal achterwege gelaten. Een jaar later worden dan de heropgeschoten stoofloten en de nieuwe zaailingen behandeld, indien mogelijk machinaal.

Naargelang het wetenschappelijk onderzoek, dat het project begeleidde, vorderde werden andere methoden gebruikt, waarbij de zwaardere sortimenten op stam afsterven na behandeling met glyfosaat. Deze methode biedt vele voordelen en is aangewezen als machinale behandeling niet nodig of onmogelijk is.

Met het huidig potentieel aan eigen arbeiders wordt vooropgesteld dat de eerste bestrijding van de Amerikaanse vogelkers zal voltooid zijn in het jaar 2000 voor de hier beschouwde domeinbossen. Tegelijkertijd zal

volgende jaren steeds meer aandacht moeten besteed worden aan de nazorg van de behandelde bestanden.

Het verdwijnen van de zeer dichte onderetage van Amerikaanse vogelkers brengt een verhoogde lichttoevoer met zich mee. Hierdoor wordt het strooisel versneld afgebroken. Onder de dichte laag van vogelkers bevindt zich zelden een kruidlaag. Vooral in Ravels wordt vastgesteld dat zich na bestrijding van de vogelkers, massaal zaailingen van Gewone den vestigen. Deze nieuwe evolutie zal de komende jaren van dichtbij opgevolgd worden.

- tewerkstelling in houtvesterij Hechtel

Voor de bestrijding in het domeinbos Pijnven konden vanaf 1 september 1994 10 arbeiders plus een administratief medewerker worden aangeworven. Pas vanaf april 1995 was de voorziene ploeg van 15 arbeiders volledig.

In totaal waren er 3460 arbeidsdagen, waarvan er effectief 2151 werden gewerkt (=62%). De overige dagen zijn ziekteverlof (14%), wettig verlof (14%), arbeidsongevallen (8%) en klein verlet.

Het globale resultaat van gewerkte dagen was hier dus beter dan in de provincie Antwerpen. Dit heeft vooral te maken met een betere inzet en motivatie ("willen werken") van een aantal van de arbeiders. Desondanks blijft het aandeel 'ziekte' hoog. Ook opvallend is het hoge aandeel arbeidsongevallen. Dit is hoofdzakelijk te wijten aan het ontbreken van een degelijke opleiding en uitgebouwde begeleiding (o.m. ploegbaas).

- vogelkersbestrijding in houtvesterij Hechtel

Ook in het domeinbos Pijnven was reeds een begin gemaakt met de systematische vogelkersbestrijding voor het tewerkstellingsproject. Dit gebeurde vooral in oudere bestanden die voor bosverjonging in aanmerking kwamen. Meestal werden deze percelen doorreden met een tractor met zware klepelmaaier en het daarop volgend groeiseizoen werd de terug uitgeschoten vogelkers chemisch bestreden.

In tegenstelling tot Ravels was de Amerikaanse vogelkers in het Pijnven relatief licht, zodat zeer veel met de bosmaaier kon worden gewerkt. Dit werd aangevuld met werken met de kettingzaag voor zwaardere sortimenten.

In totaal werden tijdens de periode september 1994 - december 1995 531 ha doorlopen en de vogelkers bestreden. Dit betekent dat ongeveer de hele oppervlakte waar nog vogelkers voorkwam voor een eerste maal (en gedeeltelijk een tweede maal) kon worden behandeld.

Door de onervarenheid van de arbeiders en het gebrek aan begeleiding was het resultaat in een aantal percelen slecht: bijna 100% opnieuw uitgeschoten vogelkers.

Naarmate het project vorderde, bleek het resultaat van de bestrijding te verbeteren. De verdere nazorg, die nog aanzienlijk is, wordt door de vaste ploeg bosarbeiders uitgevoerd. Waar het enkel natuurlijke zaailingen van vogelkers betreft, wordt met de hand uitgetrokken. In percelen waar stronken opnieuw zijn uitgeschoten, wordt vooral chemisch bestreden.

De zwaarste nazorg gebeurt dit jaar. In 1997 zullen de resultaten hiervan worden beoordeeld, en zal waarschijnlijk een driejaarlijkse controle (gelijklopend met de dunningsomloop) worden uitgevoerd.

- enkele besluiten uit de praktijkervaring

Hoe gecentraliseerd de administratie, hoe moeilijker het blijkbaar is om een dergelijk project op een vlotte en werkzame manier te doen opstarten.

De gerealiseerde tewerkstelling was voor de meerderheid van de betrokkenen zeker zinvol; als men het echter financieel doorreken (inclusief alle overheadkosten) is het een dure zaak. Hetzelfde resultaat was waarschijnlijk mogelijk geweest met minder, maar beter geselecteerde en begeleide arbeiders, die in een vaste ploeg konden worden ingeschakeld.

Ondanks alle negatieve punten is de bestrijding van de vogelkers toch wel grotendeels gelukt, zeker in het Pijn-

Klepelaar in actie. Foto: Diego Van Den Meersschaut

ven. Door de ter beschikking gestelde middelen is er een versnelling gebeurd van de reeds begonnen bestrijding.

Tot Slot: voor het Bosbeheer is dergelijke tewerkstelling geen doel op zich, maar moet het een instrument zijn om het gewenste doel te bereiken. Hiermee moet dan ook best worden rekening gehouden bij toekomstige gelijkaardige projecten.

Besluit

De successtory van de Amerikaanse vogelkers in vooral Vlaanderen, Nederland en Duitsland bewijst onomstotelijk de gevaren verbonden aan het gebruik van exoten en het lange termijn karakter van menselijke ingrepen in het bos.

De opgedane ervaringen leren dat een geïntegreerde aanpak van de Amerikaanse vogelkers in grote aaneengesloten blokken bos (enkele honderden hectare) kan

slagen en ongekende mogelijkheden opent naar een verdere omvorming van de Kempische dennenbossen op basis van spontane processen. Sleutelementen hiervoor zijn een grondige planning en voldoende nazorg.

Publicaties

Bij de afdeling Bos en Groen verscheen een brochure 'Amerikaanse vogelkers vogelvrij - richtlijnen tot integrale bestrijding'.

Deze verzorgde brochure geeft uitgebreide informatie over de problematiek en over bestrijdingsmethoden en -strategieën.

De brochure kost 80 frank en kan worden besteld bij de Afdeling Bos en Groen, Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel.

Het uitgebreide onderzoeksrapport 'Kansen voor natuurontwikkeling in bossen op arme zandgronden. On-

derzoek naar de bestrijding van Amerikaanse vogelkers' (D. Van Den Meersschaut en N. Lust, 1996) kost 300 frank en kan worden besteld bij het Laboratorium voor Bosbouw van de Universiteit Gent, Geraardsbergsesteenweg 267 te 9090 Gontrode (09/252.21.13).

In beide publicaties wordt verwezen naar alle mogelijke referenties. Zo gaf Groene Band nr. 91 reeds een overzicht van de problematiek terwijl Groene Band nr. 97 de verder omvorming van de Kempische dennenbossen behandelde.

De Amerikaanse vogelkers vormt een ware hindernis voor omvorming van de kempische bossen. Foto: Wim Buysse

Bosverplegingsproject: een terugblik en de toekomst.

FREDERIK VAES

Het bosverplegingsproject ging van start in juli 1994, dit op initiatief van het provinciebestuur van Antwerpen en de afdeling Bos en Groen. Het projectgebied, de centrale Kempense Heuvelrug, strekt zich uit tussen Retie en Grobbendonk (ca. 2800 ha bos waarvan 1900 ha privébos). Het doel van het project is de privé-eigenaars warm te maken voor een degelijk bosbeheer (zie Boskrant 3, 1994).

Resultaten tot nu toe

De meer dan 2000 eigenaars die deel uitmaken van het projectgebied werden persoonlijk benaderd via een uitnodiging op informatievergaderingen. Op deze informatievergaderingen werd het bosdecreet voorgesteld en de werken die door de projectarbeidersploeg uitgevoerd worden (vrijstellingen, zuiveringen, onrendabele dunningen, bestrijding Amerikaanse vogelkers). Daarnaast werden activiteiten georganiseerd zoals geleide wandelingen en initiaties waarbij dunningen werden aangetekend. Er wordt ook een driemaandelijks infoblaadje verstuurd waarin allerlei technische, maar ook wettelijke aspecten i.v.m. bosbeheer toegelicht worden.

Dit alles heeft tot op heden geleid tot een 400-tal plaatsbezoeken. Deze hebben geresulteerd in werken over een oppervlakte van ongeveer 80 ha privé-bos. Het merendeel van deze werken bestond uit het bestrijden van Amerikaanse vogelkers en het uitvoeren van onrendabele dunningen in bestanden van Grove den. Deze werken werden uitgevoerd op voorwaarde dat een symbolisch bedrag van 2000 fr/ha werd betaald en een beperkt beheersplan werd voorgelegd aan de afdeling Bos en Groen. De oppervlakte privé-bos waarvoor, onder impuls van het bosverplegingsproject, binnen het projectgebied een beperkt beheersplan werd goedgekeurd, bedraagt nagenoeg 150 ha voor een 100-tal eigenaars

(op 1/5/96). Deze laatste cijfers werden nog niet opgenomen in de bijgevoegde tabel.

De volgende ervaringen zijn het markantst:

- De gemiddelde perceelsgrootte is bijzonder klein (<1 ha per eigenaar). Deze versnippering is grotendeels tot stand gekomen door grondspeculatie en verdeling via erfenis. Vermoedelijk ziet deze versnippering er op vele andere plaatsen in Vlaanderen hetzelfde uit.
- Vele eigenaars zijn zich niet bewust van de wetgeving (Bosdecreet) en een degelijk bosbeheer. Zeer veel misverstanden houden stand zoals bijvoorbeeld het 'versleten en ziek zijn' van jonge dennenbestanden (leeftijden 50 jaar). Vroegtijdige kaalkappen worden als normaal beschouwd.
- De interesse is zeer matig vermits de speculatieve waarde van bosgronden zeer laag is geworden en de wetgeving verstrengd is. Vele kleine eigenaars nemen dan ook een eerder afwachtende houding aan.
- Spontaan initiatief is zeer gering en is bijna evenredig te noemen met de oppervlakte bos per eigenaar.

Mentaliteitswijziging

De belangrijkste conclusie uit dit alles is dat het bijzonder lang zal duren vooraleer de mentaliteit van vele, vaak onverschillige eigenaars zal veranderen. Dit vloeit gedeeltelijk voort uit het feit dat bosbouw een lange termijnvisie veronderstelt die bij velen ontbreekt. Deze visie moet dan zijn weerslag vinden in een beheersplan (wettelijk kader). Vooralsnog blijkt dit te hoog gegrepen voor vele eigenaars. Bovendien stuit het opstellen vaak op verzet omdat men zich gecontroleerd en in zijn vrijheid beperkt voelt. Aan het huidige tempo zal het nog lang duren vooraleer een gemeenschappelijk beheersplan bestaat voor het ganse projectgebied.

De belangrijkste mentaliteitswijziging zal zich eerder moeten voordoen in het uitvoeren van het beheer. In de meeste gevallen is dit beheer eenvoudigweg het uitvoeren van dunningskappen op regelmatige basis (3- tot 6-jaarlijks) in de overwegend jonge naaldbossen (ca. 50 jaar). Vele kleine eigenaars beperken zich slechts tot het wegnemen van dode bomen en hebben blijkbaar angst om levende bomen te kappen ten voordele van kwaliteitsbomen. Anderzijds zal men moeten afstappen van de idee dat naalddhout (Grove en Corsicaanse den) "versleten" of kaprijp is op 50 jaar.

Nieuwe accenten

Daarom werd begin 1996 besloten de aanpak te wijzigen en de aandacht toe te spitsen op deelgebieden van het ganse gebied.

Hierbij worden per deelgebied concrete voorstellen voor o.a. het beheersplan geformuleerd (voorstellen voor kapregeling). Er zal uitdrukkelijk gewezen worden op de wettelijke basis om te komen tot een gemeenschappelijk beheersplan voor grotere boscomplexen. Dit gemeenschappelijk beheersplan kan dan later uitmonden in een (eventueel gemengde) bosgroepering. Desnoods zullen eigenaars met zachte hand aangezet worden tot het opstellen van het beheersplan.

De uitvoering van het beheersplan

Het doel is te komen tot grotere beheersentiteiten die gemakkelijker op een degelijke en zelfs rendabele manier te beheren zijn en waarin eventuele kosten tot een minimum herleid worden. Er zal de eigenaars de kans geboden worden om hout afkomstig uit dunningen via een openbare en gezamenlijke houtverkoop zo efficiënt mogelijk aan de (houtkoop)man te brengen. Het aantekenen van dunningen en het organiseren van de houtverkoop kan door het bosverplegingsteam gebeuren. Eventuele noodzakelijke beheerswerken zullen op een efficiëntere en gegroepeerde manier uitgevoerd kunnen worden (i.p.v. verspreid over het ganse projectgebied). Kortom, de efficiëntie en de rentabiliteit moet de hoogte in.

Deze evolutie naar een offensievere aanpak komt ook duidelijk naar voren uit de statistieken van de oppervlaktes goedgekeurde beheersplannen in de provincie Antwerpen. De volgende tendenzen worden waargenomen:

- De oppervlaktes van beheersplannen dat uit spontaan aanbod wordt voorgelegd is sterk gedaald in 1995.
- Het aanbod na ingebrekestelling zal in de toekomst een belangrijker aandeel gaan uitmaken van het aantal goedgekeurde beheersplannen. De grotere en wetsbewuste eigenaars hebben reeds een beheersplan. Het zal er nu op aankomen om de vele, vaak onverschillige eigenaars te overhalen of aan te manen tot een degelijk bosbeheer.

Kortom: de weg is nog boom-lang ...!

Meer informatie:

Frederik Vaes

Prinsenspark

Kastelsedijk 5 – 2470 Retie

014/37.91.74

Tabel 1.
Aantal goedgekeurde beheersplannen in het privé-bos in de provincie Antwerpen.

	1992	1993	1994	1995	SOM
'spontaan' aanbod	16	33	34	33	116
aanbod na ingebrekestelling	2	13	22	12	49
project 'Kempische Heuvelrug'	–	–	–	64	64
TOTAAL	18	46	56	109	229

Tabel 2.
Oppervlakte (ha) goedgekeurde beheersplannen in het privé-bos in de provincie Antwerpen.

	1992	1993	1994	1995	SOM
'spontaan' aanbod	1425	1958	1828	652	5863
aanbod na ingebrekestelling	81	555	886	363	1885
project 'Kempische Heuvelrug'	–	–	–	119	119
TOTAAL	1506	2513	2714	1134	7867

De gezondheidstoestand van het bos in Europa: resultaten van de inventarisatie in 1995

GEERT SIOEN, PETER ROSKAMS

Sedert 1992 publiceren de Verenigde Naties (VN/ECE) en de Commissie van de Europese Unie (EU) gezamenlijke rapporten over de gezondheidstoestand van de Europese bossen. Deze documenten zijn een bundeling van inventarisatiegegevens uit alle hoeken van Europa. In augustus verschenen de Europese vitaliteitsinventaris van 1995. In deze Boskrant worden een aantal algemene resultaten weergegeven en de situatie in de ons omringende landen belicht. In Boskrant 3 van dit jaar kon u al de resultaten voor het Vlaamse Gewest bekijken.

Het internationaal samenwerkingsprogramma voor de evaluatie en de bewaking van de schade aan de bossen door luchtverontreiniging (ICP-forests) wordt door steeds meer landen ondersteund. Eind 1995 werden inventarisatieresultaten uit 30 landen, waarvan 15 lidstaten van de Europese Unie, verzameld en verwerkt door het coördinatiecentrum in Hamburg. Een lijvig rapport was het resultaat.

Omvang van de inventarisatie

Traditiegetrouw wordt bij de inventarisatie een onderscheid gemaakt tussen een transnationaal inventarisatienetwerk en nationale inventarisaties. Het transnationaal net bestaat uit proefpunten op een raster van 16 bij 16 km. De rasters van de nationale inventarissen variëren in dichtheid.

Het transnationaal onderzoek bevat beoordelingen van 117.305 boomkronen in 5.388 inventarisatiepunten. De nationale inventarissen tellen 634.993 steekproefbomen in 25.170 meetpunten. De meetpunten liggen verspreid over een bosgebied van meer dan 150 miljoen hectare.

Globale resultaten

Meer dan een kwart van de bomen in de transnationale inventaris waren in 1995 beschadigd: ze vertoonden meer dan 25% blad- of naaldverlies. Het aandeel beschadigde loof- en naaldbomen was vrijwel gelijk: 25,5% naaldbomen, 25% loofbomen (globaal 25,3% beschadigd). Abnormale verkleuring (= meer dan 10% van de boomkroon verkleurd) kwam voor bij 10,2% van de bomen in de steekproef.

Om een vergelijking met het voorgaande jaar te maken, werden de gemeenschappelijke bomen voor 1994 en 1995 geselecteerd. Deze deelsteekproef wees op een lichte stijging van het aandeel beschadigde bomen, namelijk van 25,2% in 1994 naar 26,8% in 1995. Het percentage verkleurde bomen bleek lichtjes afgenomen. Wat de opsplitsing tussen naaldbomen en loofbomen betreft, is het duidelijk dat de loofbomen in 1995 een grotere achteruitgang kenden. Hun aandeel beschadigde bomen steeg van 23,2% naar 26,2%. Deze stijging is uitdrukkelijker dan bij de naaldbomen, hoewel ook die meer beschadigde bomen tellen: van 26,7% naar 27,3%.

In bijna de helft van de meetpunten (48,8%) is maximum 10% van de geïnventariseerde bomen beschadigd. Deze 'gezondere' meetpunten bevinden zich vooral in Zuid-West Europa, Skandinavië, het Oostelijk deel van de Alpen en de Baltische regio.

In één vijfde van de proefvlakken (19,0%) zijn meer dan de helft van de bomen beschadigd. Deze kritieke meetpunten situeren zich vooral in Centraal Europa.

Toestand van de belangrijkste boomsoorten

Bij de loofbomen wordt het hoogste percentage beschadigde bomen bij de eikensoorten aangetroffen: 30,9%. Voor de naaldbomen is dit de groep van de Zilverdenen: 31,6%.

Algemeen ging de toestand van Steeneik, Kurkeik en *Eucalyptus* bij de loofbomen het meest achteruit. Droogte en bosbranden speelden hierbij een belangrijke rol. Het aandeel beschadigde Beuken evolueerde van 19,7% naar 22,8%. Daarmee steeg dit vlugger dan het aandeel beschadigde exemplaren bij de bladverliezende eiken (van 30,3% naar 30,9%).

Bij de naaldbomen kwamen alleen lichte verschuivingen voor. De *Abies*-soorten kenden een lichte daling van aandeel beschadigde bomen. Toch blijft dit geslacht het grootste percentage beschadigde bomen halen. Bij *Picea*-soorten (o.a. Fijnspar) werd een stijging waargenomen van 28,5% naar 29,8%. Bij *Pinus*-soorten bleef het percentage identiek op 25,7%.

Evolutie 1988-1995

Van een tiental boomsoorten werd de evolutie van 1988 tot en met 1995 bekeken. Het betrof gemeenschappelijke bomen die acht jaar na elkaar beoordeeld werden. Dit brengt ook met zich mee dat veel bomen uit een Oost-Europese landen niet meegerekend worden, daar deze landen niet allemaal vanaf '88 deelnamen aan de inventarisatie.

Het totaal aandeel beschadigde bomen evolueerde in deze periode van 8,2% naar 22,2%. Praktisch alle soorten gingen er op achteruit. De hoogste scores aan beschadigde bomen werden in '95 gehaald door Zilverden (25,4%), gevolgd door Aleppoden (24,8%), Fijnspar (22,6%) en Sitkaspar (22,2%). Als belangrijkste oorzaken worden droogte, insektenaantastingen en luchtvervuiling aanzien.

Zeeden bleef in die acht jaar steeds onder de 10% beschadigde bomen. Voor Fijnspar en voor Grove den kan recent zelfs van een verbeterende toestand gesproken worden.

Dit kan zeker niet gezegd worden van de loofboomsoorten. Alle soorten hebben een stijgend percentage beschadigde bomen en vooral bij Beuk, Winter- en Zomereik stellen zich problemen. Voor de Kurkeik was de toestand tijdelijk beter, maar recent werd opnieuw een negatieve trend vastgesteld.

Schade wordt het meest in Tsjechië, Slowakije, Polen en Duitsland vastgesteld.

Inventarisatieresultaten '95 voor Wallonië, België en de omringende landen

Wallonië

De vitaliteit van het Waalse bos ging in 1995 licht achteruit. Het percentage beschadigde bomen steeg met 1,5%. De toestand van de coniferen bleef ongeveer constant. Er werd een verbetering van de vitaliteitstoestand bij Grove den waargenomen. Het percentage beschadigde eiken steeg met 6,2%; het percentage beschadigde Beuken met 4,4%.

België

Vlaanderen en Wallonië tellen samen 139 waarnemingspunten met 3.281 steekproefbomen. Het percentage beschadigde bomen bedroeg in '95 24,5% (naaldbomen 21%, loofbomen 26,6%) en steeg met 7,6% ten opzichte van '94. De toestand van de naaldbomen bleef stabiel (-0,2%) terwijl er een duidelijk vitaliteitsverlies bij de loofbomen was: van 12,8% naar 26,6% beschadigde loofbomen.

Nederland

In Nederland nam het percentage beschadigde bomen in gelijke mate als in Vlaanderen toe, met 12,6%. Vooral Beuk en in mindere mate eik en lork gingen er op achteruit. Beuk kende een geringe vitaliteit wegens droogte en een sterk mastjaar, voor eik en lork was de verklaring

minder duidelijk (gedeeltelijk schimmels en insecten). *Pinus*-soorten, Douglas en Fijnspar bleven in '95 ongeveer stabiel. Verontrustend is dat naar schatting 40% van de Pinusbossen *Sphaeropsis*-schimmelaantasting vertonen. In de periode '84-'95 werd de duidelijkste verminderde vitaliteit bij Douglas, Fijnspar en *Pinus nigra* waargenomen. Als reden wordt voor Douglas en Zwarte den stikstofdepositie, verstoring van de nutriëntenstatus en verhoogde gevoeligheid voor schimmelinfecties aangegeven; voor Fijnspar vooral warme en droge periodes samen met aantastingen van Letterzetter (*Ips sp.*).

Frankrijk

Een stijging van 4,1% brengt het aandeel beschadigde bomen op het hoogste niveau sinds 1986. Ook in Frankrijk was de toename opmerkelijk bij loofbomen: +5,9% ten opzichte van +1% bij naaldbomen. De Franse eiken vertonen net als in de buurlanden jaar na jaar meer beschadigde exemplaren. De oorzaak blijft onzeker. In elk geval worden de weersomstandigheden sinds 1989 vaak als ongunstig beschouwd: '89 en '90 waren droge jaren, wat een watertekort tot in 1992 meebracht. Hydrologisch waren '93 en '94 beter, maar toen kwamen hete periodes met vervroegde bladval en verkleuring. Ook in '95 was de zomer droog en heet, terwijl nachtvorsten tot laat in het voorjaar voor groeistress zorgden.

Luxemburg

In Luxemburg wordt dezelfde trend vastgesteld. Het aandeel beschadigde bomen steeg met 3,5%. De positie van de naaldbomen blijft stabiel (+0,1%) tegenover een duidelijke toename aan beschadigde loofbomen (+4,6%). Ook Luxemburg haalt de droge periodes in het begin van of tijdens het groeiseizoen aan, maar stelt dat het onduidelijk is welk deel van de schade aan natuurlijke stress te wijten is en in hoeverre luchtvervuiling een rol speelt.

Duitsland

Duitsland zorgt voor een positieve noot. De vitaliteit van de bossen ging er ten opzichte van 1994 op vooruit met 2,3% minder beschadigde bomen, vooral door een verbetering van de toestand bij de naaldbomen. Zowel

Fijnspar en *Pinus*-soorten verbeterden qua vitaliteit in het voormalige Oost-Duitsland. De verbetering van de gezondheidstoestand loopt er parallel met de afname van de luchtverontreiniging. De afname van het aandeel beschadigde bomen is er continu sinds 1991. Zelfs de eik maakte een opvallende verbetering. De enige boomsoort waarbij het bladverlies toenam was de Beuk.

Engeland

Globaal gezien blijft de toestand stabiel (-0,3% beschadigde bomen). De vitaliteit van Zomereik en Fijnspar nam licht af ten opzichte van voorgaande jaar. Grove den kent een verbetering sedert 1993, Sitkaspar sedert 1988. Net als in 1990 werden veel beschadigde Beuken geteld. Dit kwam grotendeels door de massale zaadproductie, maar ook door droogtestress.

Besluit

De absolute percentages beschadigde bomen kunnen moeilijk vergeleken worden tussen de verschillende landen. Beter is de trend in vitaliteitstoestand per boomsoort te bekijken. In Vlaanderen waren de waarnemingen gelijkaardig aan die in de meeste ons omringende landen. Spectaculair was het vitaliteitsverlies bij Beuk, gevolgd door de eikensoorten. Wat de naaldbomen betreft werd ook in Vlaanderen een stabiele vitaliteitstoestand van de Grove den vastgesteld. Tevens opvallend is dat in Europa het blad-/naaldverlies toeneemt, terwijl de blad-/naaldverkleuring licht afneemt. Ook bij ons was dit zo.

De oorzaken van vitaliteitsverlies blijven moeilijk weer te geven. Meer dan de helft van de landen refereren naar slechte weersomstandigheden (droogte, hitte, koude wintertemperaturen,...) en supplementaire insecten- of schimmelaantastingen. De helft van de landen verwijst naar luchtvervuiling als rechtstreekse of onrechtstreekse bron van vitaliteitsvermindering.

Het provinciaal bosbeleid in Vlaams-Brabant.

GEERT LEFEVER

Algemeen bosbeleid

De nog jonge provincie Vlaams-Brabant (01/01/1995) heeft inzake bosbeleid, net zoals voor de overige beleidsdomeinen, nog maar net schoorvoetend haar eerste stappen gezet. Nochtans maakte de provincie op jonge leeftijd al duidelijke keuzen die ingegeven werden door de volgende gegevens en sociaal - maatschappelijke tendensen.

Op basis van de nationale statistieken uit 1991 (Lange Termijnplan Bosbouw) wordt Vlaams-Brabant gekenmerkt door een bebossingsindex van 10,1%. In absolute cijfers betekent dit een bosareaal van 21303 ha. Volgens de boskartering van het Vlaamse Gewest zou dit bosareaal echter 26422 ha bedragen, wat neerkomt op een bebossingsindex van 12,55 %. Juiste statistieken zijn hier dus dringend gewenst.

Volgens dezelfde Vlaamse boskartering geldt de volgende verdeling :

	absoluut	procentueel
staat	5055,68	19,12
provincie	0,00	0,00
gemeente	271,61	1,02
openbare instellingen	920,52	3,47
 totaal onderworpen	 6251,81	 23,61
 staatsnatuurreservaten	 278,71	 1,04
erkende natuurreservaten	35,40	0,12
terreinbeherende verenigingen	183,64	0,69
overige	19722,45	74,54
 totaal niet onderworpen	 20220,20	 76,39
 algemeen totaal	 26422,01	 100,00

De cijfers kloppen zeker niet aangezien de provincie zelf wel degelijk bos in bezit heeft (zie verder).

Kenmerkend voor het bosareaal in Vlaams-Brabant zijn de volgende vaststellingen :

- Het bosareaal is zeer ongelijk verdeeld.
 - 34 gemeenten hebben een bosindex hebben lager dan 10 %. Globaal betreft dit de regio's Pajottenland, Noordwest Brabant, zuidelijk Hageland en Haspengouw.
 - Slechts 20 gemeenten worden gekenmerkt door een bosindex van meer dan 15 %. Dit zijn de gemeenten van de regio's Demervallei, noordelijk Hageland en de Zandleemstreek tussen Zenne en Dijle. In deze streken liggen de laatste uitgestrekte boscomplexen van de provincie, zoals het Hallerbos, Zoniënbos, Meerdaalwoud en Heverleebos, Walenbos.
- De grotere bosentiteiten zijn meestal openbare bossen, in eigendom van het Vlaamse Gewest. De openbare bossen beslaan 24,65 % van het bosareaal, de privébossen 75,36 %.
- De verdeling tussen loofhout en naaldhout bedraagt 79,32 % - 20,68 %.
- Delen van Meerdaalbos (Bierbeek, Oud - Heverlee), Heverleebos (Oud - Heverlee), Zoniënwoud (Hoeilaart, St. Genesius - Rode) en het bos Ter Rijst (Pepingen) werden aangeduid als bosreservaat.
- Volgens het Lange Termijnplan Bosbouw zou er op sociaal - recreatief vlak (bosbeleving) een tekort zijn aan 4.124 ha toegankelijk bos.

Als conclusie mag alleszins gesteld worden dat Vlaams-Brabant zowel qua oppervlakte als evenwicht tussen de verschillende functies van het bos er iets beter voorstaat dan de andere provincies, Limburg uitgezonderd.

Nochtans ontsnapt ook Vlaams-Brabant niet aan het typisch Vlaams kenmerk dat het bosareaal te beperkt is om alle bosfuncties optimaal aan bod te laten komen. Net zoals voor Vlaams-Brabant geldt ook hier de regel dat bosuitbreiding (wetenschappers schuiven op langere termijn een bezetting van 20 % naar voren) nodig is om het aanbod af te stemmen op de vraag (zowel sociaal, economisch als ecologisch).

Met betrekking tot bosuitbreiding en verbetering van de kwaliteit van bestaande bossen sluit de provincie zich logischerwijze aan bij de beleidsopties van de hogere overheid (cfr. Structuurplan Vlaanderen): versterken van de multifunctionaliteit, tegengaan van versnippering en verlies aan biodiversiteit, het verkrijgen van een hogere bebossingsindex en het voorzien van nieuwe bossen in bosarme streken.

Ecologisch verantwoorde bosuitbreiding dient volgens de nieuwe provincie te worden gerealiseerd aansluitend bij bestaande bossen, als buffer, in functie van natuurontwikkeling en -verbinding of in de nabijheid van ste-

delijke gebieden (onder meer stadsrandbossen in bosarme streken).

Aangezien de hogere overheid alleen deze inspanningen niet op zich kan nemen en tevens ook niet alles kan verwacht worden van privé-initiatief, profileert de provincie Vlaamse Brabant zich duidelijk als co-initiatiefnemer en -uitvoerder om het bosbeleid te realiseren. Daarvoor heeft de provincie sinds 1/1/1995 reeds 25.000.000 fr. uitgetrokken en voorziet zij op de ontwerp-begroting voor 1997 opnieuw 15.000.000 fr. voor eigen projecten.

Projecten in voorbereiding zijn :

- Tervuren (Vossem): 12-Apostelenbos (herstel Broekbos): ca. 5,5 ha ;
- Bertem - Herent - Meerbeek: verbinding Bertembos - Eikenbos: ca. 12,36 ha ;
- Kampenhout: uitbreiding Hellebos: ca. 16 ha.

Daarnaast wordt op de ontwerp - begroting 10.000.000 fr. voorgesteld als éénmalige subsidie voor de aanleg van

Foto: Geert Lefever

bos op het voormalig vliegveld van Grimbergen, waar 70 ha een herbestemming als bos kreeg.

De jaarlijkse aankoopsubsidies voor de terreinbeherende natuurverenigingen worden dan weer gedeeltelijk aangewend voor de verwerving van bossen met het oog op de kwalitatieve verbetering van die bossen (meestal heromzetting van populieraanplantingen in valleigebieden naar natuurlijke bossen in valleigebieden).

De provinciale domeinen

De unitaire provincie Brabant werd dikwijls passiviteit en gebrek aan initiatief verweten. Het moet nochtans gezegd dat er in het verleden inzake bos al vrij innovatieve investeringen werden gedaan.

Echt pure bosdomeinen heeft de provincie weinig. De meeste domeinen kennen een sterke traditie inzake recreatie, met nevenfuncties natuur, natuureducatie en natuurgerichte recreatie.

Het provinciaal domein het Vinne

Het Vinne is de grootste uitzondering op de regel. Met een oppervlakte van circa 130 ha is het domein volledig gelegen in de gemeente Zoutleeuw, op de grens met Limburg. Op het gewestplan Tienen-Landen ligt "Het Vinne" deels in een parkgebied deels in een natuurgebied, deels in een landschappelijk waardevol agrarisch gebied.

Tot in 1841 was "Het Vinne" het enige natuurlijke meer in Vlaanderen. Nadien werd deze waterplas drooggelegd en door de landbouw in cultuur genomen. De stafkaart van 1877 toont een zeer geordende toestand. De vroegere meerbodem is quasi volledig grasland. Het huidige slotenpatroon bestaat reeds. De randgebieden (voorheen waarschijnlijk beemd en broek) zijn akker. In 1930 koopt de Union Allumetiëre het Vinne. Vrijwel onmiddellijk wordt overgeschakeld op houtproductie (populieren) voor de vervaardiging van lucifers. De kaart van 1933 toont dat de noordelijke helft van het vroegere meer een bos was. In de randgebieden is meer variatie gekomen, vooral door omschakeling van akker naar grasland en boomgaard. Deze tendens naar variatie

houdt aan, want op de kaart van 1957 zijn de randgebieden een poespas geworden van boomgaarden, graslanden, ruigten, akkers, houtaanplantingen. Het grootste deel van het vroegere meer is beplant. In de huidige toestand is de volledige vroegere meerbodem beplant.

De unitaire provincie Brabant werd eigenaar van "Het Vinne" in 1974. Later werden nieuwe percelen bij aangekocht, zodat de totale oppervlakte thans ca. 130 ha bedraagt. Het doel van de diverse aankopen was dit bezit te bestemmen tot een provinciale instelling met het karakter van een natuurreservaat.

In de huidige situatie is het overgrote deel van het Vinne beplant met populieren. In de zuidelijke helft van het vroegere meer is dit vrij recent gebeurd. Het geheel biedt een ruderaal soortenarme monotone indruk. Op enkele pionierende vlietjes na is er van een struiklaag geen sprake. Naast een aantal banale soorten in de kruidlaag is anderzijds Look-zonder-look zeer abundant aanwezig. Tijdens de bloeiperiode vanaf eind april ontrolt zich een uitgestrekt wit tapijt. Minder abundant vinden we er ook nog Stinkende gouwe, Robertskruid, Hondsdraf, Akkerkool, Heggedoornzaad, Dolle kervel, Witte dovenetel, Kruisbladwalsstro en de zeldzame en zeer giftige Gevlekte scheerling.

Elders vindt men restanten van ruigten, de opvolgers van de voorheen verlaten graslanden. Riet is nog in heel het Vinne dunnetjes aanwezig, en pleksgewijs zelfs aspectbepalend. Voorts groeien hier ook Moesdistel, Engewortel, Grote vossenstaart, Leverkruid en Kattestaart.

De noordelijke helft van het vroegere meer is reeds langer beplant met populieren, soms samen met Zwarte of Grauwe els. Hier is de natuurlijke ontwikkeling naar een gevarieerde bosstructuur reeds duidelijk op gang gekomen. Heel wat boom- en struiksoorten hebben zich hier spontaan gevestigd: Zomereik, Es, Zoete Kers, Ruwe berk, Hazelaar, Gelderse roos, Eenstijlige meidoorn, Sleedoorn, Ratelpopulier, Lijsterbes, Amerikaanse vogelkers, Sporkhout. In de kruidlaag duiken kenmerkende soorten van meer natuurlijke bossen op zoals de Gele dovenetel.

Het waardevolste gedeelte van het gebied is te vinden in het noordoosten. In een uitstulping van het vroegere meer bevindt zich nu een laaggelegen gebiedje dat onder sterke kwelinvloed staat. Dit kwelgebiedje gaat naar het noorden toe over in een zandlemige lichte opwelving. Deze uitgelopen opwelving is, naar Haspengouwse maatstaven, bijzonder schraal. Er zijn dan ook een aantal soorten te vinden die in deze streek zeldzaam zijn.

Er groeien ondermeer Schapegras, Rood zwenkgras, Muizenoor, Vijfvingerkruid, Grasmuur, Schapezuring, Tormetil, Kleine bevernel, Marjolein, Kattedoorn, Vogelpootje, Gewone veldbies, Witbol, Struikhei, Struisgras, Pijpestro, Akkerhoornbloem, Grote wilde tijm. In de kwelvoerende greppeltjes groeien o.m. Veenmos en behoorlijk wat Zompzegge. In de talrijke brede sloten van het Vinne vinden we o.a. Grote egelskop, Grote lisdodde, Grote waterweegbree, Moeraswalstro, Sterrekroos, Kleine kroos, Knolrus, Valse cyperzegge, diverse fonteinkruiden, Blaasjeskruid.

Verder bevat het Vinne grote delen naaldbomen (*Epicea*) en hoogstammige fruitbomen. Percelen in het agrarisch gebied worden gebruikt als weiland en akkerland. Tenslotte werd in 1989 ongeveer 5 ha gelegen in het oosten beplant met Zomereik, Es, Zoete kers, Haagbeuk, Noorse esdoorn, Hazelaar, Lijsterbes, Meidoorn en Slededoorn.

Sinds de aankoop door de provincie in 1974 werd de jacht niet meer verpacht. Uitzonderlijk werd het overtoellig wild verdeeld in eigen beheer. Vanaf 1989 werd gezien de overproductie door de overheid de opdracht gegeven om het konijnenbestand binden de perken van het aannemelijke te houden. De verdelgung van muskusratten wordt uitgevoerd in samenwerking van de erkende muskusrattenvangers van het Ministerie van Landbouw, later de Vlaamse Gemeenschap. Jacht op andere dieren is en blijft verboden.

Aanvankelijk werd "Het Vinne" opengesteld zonder enige aanbreng van infrastructuur voor de bosbezoeker, zonder enige publicatie hieromtrent, zonder enige vorm van opvang, zonder enige vorm van doelgerichte begeleiding.

In 1987 werd voor het eerst gestart met doelgerichte activiteiten. Nieuwe wandelwegen (natuurpaden), de bosklassen, de ligweide, de rustbanken langs nieuwe trajecten en later de kleine speeltuin, de cafetaria, de uitgave van de brochures en de aanleg van de parking zorgden voor een steeds toenemende volkstoeeloop, vooral tijdens de weekends.

In 1991 werd een beheersplan voor een termijn van 20 jaar opgemaakt. Het Vinne krijgt als basisdoelstelling "Natuurbehoud- en natuurontwikkeling met inbegrip van passieve recreatie en educatie". De bosbouwkundige beheerstechnieken werden vastgelegd op basis van de volgende overwegingen. Grote financiële opbrengsten kunnen niet verwacht worden gelet op de zeer natte bodems. Grote volumes kwaliteitshout kunnen er niet geproduceerd worden. Wel zou op deze gronden belangrijk volume houtmassa kunnen gerealiseerd worden van hakhout en van aanplantingen met snelgroeiende populierenklonen. De zuiver economische exploitatie zou evenwel ten koste van de natuurbehoudsfunctie uitvallen. De populieren blijven tot hun fysisch kaprijpheid op stam. Voor andere bomen wordt geen imperatieve bedrijfstijd vooropgesteld. Behoudens noodvellingen, dunningen en verjongingen worden de bomen behouden tot hun fysische kaprijpheid. Dode bomen, van belang voor de natuurbehoudsfunctie, worden gedeeltelijk bewaard. De tabel der exploitaties voorziet de spreiding in de tijd en de ruimte van de boomvellingen. Sommige percelen in het bosgebied worden behouden als populierenbestand met economische functie. Deze bestemming sluit aan met het verleden en met de populierentraditie in de onmiddellijke omgeving.

Algemeen kan gesteld worden dat hier veel aandacht wordt besteed aan de principes van natuurgetrouwe bosbouw.

Volgens de verschillende doelstellingen werden tijdens de winter van 1995 - 1996 werden 876 populieren gekapt (ca. 1466 m), gespreid over 8 ha. Nadien werd 5,5 ha opnieuw beplant met 4500 stuks Zomereik, 900 Haagbeuk, 300 Kleinbladige linde, 300 Spaanse aak en 4.000 stuks Zwarte Els. In het najaar van 1996 wordt de overige 2,5 ha opnieuw met populier aangeplant.

Foto: Geert Lefever

Het ecologisch meest waardevolle deel (ca. 10 ha) wordt als natuurreservaat beheerd door de lokale afdeling van Natuurreservaten vzw.

Het provinciaal domein van Huizingen en het Kajottersdomein.

Het domein van Huizingen is in grote mate eerder een recreatiedomein. Toch wordt een groot gedeelte van het domein ingenomen door bos (50 ha op een totaal van 94 ha).

Naast inheems loofhout is het domein typisch gekenmerkt door inmenging met naalddhout. Het loofhout bestaat vooral uit beuk. De voorjaarsvegetatie wordt in de lente geel gekleurd door narcissen. Recent genetisch onderzoek door de VUB zou uitwijzen dat de populatie in het provinciaal domein meer variatie zou vertonen en aldus gekenmerkt wordt door een grotere stabiliteit dan bv. deze in het nabijgelegen Hallerbos. Ook de Boshycint kent een weelderige groei.

Naast een bosfunctie heeft het bos zeer grote betekenis voor de recreatie. Een gedeelte van het domein is ingericht als een tuin of park. Ook hier is de recreatie enorm belangrijk. Bosbouwkundig beperkt het beheer zich tot de veiligheidsaspecten in verband met de talrijke bezoekers en de noodzakelijke dunningen. Dit resulteert in veel oude bomen, geschikte biotopen voor bv. de bedreigde Brandts' vleermuis (Rode lijst van de zoogdieren in Vlaanderen).

Nog in de oude provincie Brabant werden de voorbereidingen getroffen voor de aankoop van het voormalig Kajottersdomein (ca. 16 ha), dat vanuit zowel natuurbehouds- als bosbeheerstechnisch standpunt één geheel uitmaakt met het provinciaal recreatiedomein.

Het gehele gebied bezit nog een enorme biologische waarde, te danken aan zijn voorjaarsvegetatie en diverse kwelzones. Het kwelgebied kent slechts nog een matige begroeiing van kwelsoorten. Zo is de standplaats van goudveil sterk verminderd ten opzichte van voorgaande

jaren door overrecreatie. In deze kwelzone situëren zich een aantal poelen die dringend een onderhoudsbeurt moeten krijgen.

De bosvegetatie is gekenmerkt door een oude vegetatie. De menging van Bosanemoon en Boshyacint zorgt voor een wit-paars voorjaarsstapje. Hier en daar pronkt de Salomonszegel. Op de hoogste punten verzorgen Meiklokje en Dalkruid de invulling van de bosvegetatie. Andere typische kruiden zijn Muskuskruid, Daslook, Narcis, Speenkruid, Voorjaarshelmbloem, Slanke sleutelbloem en Gele dovenetel.

De boometage is op de hoger gelegen droge delen opgebouwd uit Grove den. De steile hellingen en depressies zijn gekenmerkt door reusachtige beuken.

Op korte termijn wordt het opstellen van een beheersplan voor het geheel (huidig domein + Kajottersdomein) nagestreefd. De volgende beleidsopties kunnen hiervoor worden gehanteerd. Gelet op het karakter van het Kajottersbos moet hier voorrang worden gegeven aan de ecologische en is een extensief beheer, samen met een omvorming van de naaldhoutbestanden, prioritair op andere bosfuncties. Gelet op de enorm waardevolle vegetatie huisvest zal het recreatief medegebruik beperkt worden en afgeleid naar het nu al recreatief druk benutte gedeelte van het oorspronkelijk provinciaal domein. Eventueel kan overwogen worden om bepaalde zones (bv. kwelzones) ontoegankelijk te houden en te beheren als bosreservaat.

Ook hier zullen de principes van natuurgetrouwe bosbouw nauwgezet worden toegepast.

Provinciedomein "het Vinne" Zoutleeuw

Ossewegstraat 70 - 3440 Zoutleeuw
(011/78.18.19)

Provinciedomein Huizingen

Torleylaan 100 - 1654 Beersel (Huizingen)
(02/383.00.20)

Referenties:

Provincie Vlaams-Brabant, beleidsnota milieu en natuur 1995 - 1996 ;
Provincie Brabant, Beheersplan voor het provinciaal domein het Vinne, 1991 ;
Lange Termijnplan Bosbouw, AMINAL, Waters en Bossen, 1993;
Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, 1996;
Boskartering van het Vlaamse Gewest, AMINAL afdeling Bos en Groen;
Rode lijst van de zoogdieren in Vlaanderen, AMINAL, 1996.

Foto: Bernard Van Elegem

Er zijn teveel bomen in het bos

Er zijn teveel bomen in het bos - 1.

Van grenzeloze productiviteit naar grenzeloze naïviteit (of...?)

Erik VAN BOGHOUT

Zijn er teveel bomen in het bos? Volgens Dirk CRIEL blijkbaar wel (Boskrant 3, 1996), en misschien nog meer teveel 'bosbouwers = plankenzagers' die enkel veel bomen en geen bos zouden zien.

Wat een natuurlijk bos is, wordt niet ter discussie gesteld. Impliciet wordt er door de auteur uitgegaan van een relatief open, gradiëntrijk geheel waarin hakhoutbeheer en begrazing dikwijls essentiële onderdelen zijn. Blijkbaar staat het middeleeuwse, door de mens overgeëxploiteerde en dus weinig natuurlijke bos hiervoor model. Neveneffect van dergelijke bosmishandeling was inderdaad een gediversifieerder geheel.. voor zover er nog bos overbleef. Jean-Jaques ROUSSEAU is in dergelijke redeneringen niet veraf.

De stellingen dat splitsing 'Waters en Bossen' en natuurbehoud een goede zaak was, zet de zaken wel helemaal op z'n kop. Door wie werden de grote staatsnatuurreservaten opgericht? Ooit al in Limburg geweest (Mechelse heide, De Teut, Tenhaagdoornheide, Ziepsbeek...)? Inderdaad, allemaal opgericht door het toenmalige 'Waters en Bossen'.

De ecologische functie zou weinig aan bod komen? Uit inventarisaties in Limburg blijkt onder meer dat bij de avifauna, de bosvogels de ecologische groep is die er het beste voorstaat. Dus toch niet zo on-ecologisch? Dat er bij de invulling van de ecologische functie anders wordt gedacht door veel privé-eigenaars, is normaal. Het bevorderen van een meer uitgebouwde ecologische functie bij privé-bos is één van de doelstellingen van het bosbeheer. Met één (of géén) ambtenaar privé-bos per provincie kan dit niet van vandaag op morgen. Het voorbeeld van de homogene eikenaanplanting versus de gemengde

eik/berk raakt kant noch wal. Subsidies voor eiken zijn o.m. hoger om het aandeel eikenbos te verhogen. Uitgaande van de natuurlijk voorkomende bostypes in Vlaanderen, vergeleken met de huidige toestand, is dit een meer dan verantwoord streven, zeker ecologisch. Daarenboven betaalt een privé-eigenaar zeker niet meer voor de aanleg van een gemengde eik/berk beplanting: ooit al de prijs van plantsoen van berk en eik vergeleken?

Samenhangend met verhogen van de ecologische functie worden door CRIEL de moeilijkheden vermeld wanneer men wenst te ontbossen. Niet iedereen heeft bij ontbossing 'nobeledoelingen' zoals bosweiden en open plekken. Enkele andere mogelijkheden: golfterreinen, tijdelijke (?) landbouw, paardenpiste ...

Essentieel in heel dit verhaal is eigenlijk de vraag of men in het Vlaamse bos nog wel hout moet produceren. Gezien de 'wereldschaal... enz.enz.'. Welnu, vergelijk dan maar eens de 'gemiddelde kubieke meter hout uit het Vlaamse bos' met dezelfde hoeveelheid uit de tropen. Graag een eco-balans hiervan. Tegenover de bulldozerexploitatie in veel landen is het bosbeheer in Vlaanderen de ecologische zevende hemel. Wat niet betekent dat we daarom in Vlaanderen geen (ecologisch) werk meer aan de winkel hebben.

Tenslotte nog dit: het bosbeheer verwijten om enkel bosbouwingenieurs toe te laten voor het opstellen van beheersplannen komt nogal verdacht over uit de mond van een bioloog werkzaam bij een Studiebureau. Bosbouwingenieurs (nu bio-ingenieurs) hebben bij mijn weten de meest veelzijdige vorming in verband met alle aspecten van bosbeheer en bosgebruik.

Tenslotte tenslotte: graag een voorbeeld van een plenterbos in Vlaanderen met de juiste 'intensiteit' (dixit CRIEL). Dat wordt een intense zoektocht.

Er zijn teveel bomen in het bos - 2.

De Boskrant ontving ook een omvangrijke reactie van Frans DE SCHUTTER. De redactie heeft deze bijdrage wat ingekort en gepoogd hierbij geen afbreuk te doen aan de inhoud van de opmerkingen.

Natuur in het bos liefst erbuiten

Het gebruik van populieren bij *herbebossing* (dus na kaalkap van populier), veroorzaakt niet noodzakelijk een verlies aan natuurwaarden, zeker niet als er een onderetage wordt aangelegd of behouden blijft. Dit wordt door het Bosbeheer telkens aangeraden. Er is echter geen juridische basis om dit op te leggen. Trouwens, de wijze van exploitatie is veel belangrijker voor de natuurwaarden.

Het is volkomen logisch dat een toelage voor herbebossing wordt verminderd indien de aangeduide oppervlakte niet volledig wordt herbebost. Het tegendeel zou aanleiding geven tot allerlei misbruiken.

Ook de kritiek op de maximale plantafstanden is al evenmin terecht. Grote plantafstanden worden als aanvulling van natuurlijke verjonging wel degelijk gesubsidieerd. Afkeuring of vermindering van de subsidie betekent gewoonlijk dat de nodige spontane verjonging in werkelijkheid niet aanwezig is. Dit is enkel het weren van misbruiken, en heeft niets te maken met het niet onderkennen van de ecologische functie. Als de spontane verjonging er later wel komt, kan de subsidie op dat moment opnieuw worden aangevraagd en ook toegerekend.

De bewering dat hakhoutbeheer, behoud van dood hout of spontane bosontwikkelingsprocessen onmogelijk gemaakt worden is volkomen onjuist. Het is gemakkelijk zo iets te beweren zonder bewijzen of zelfs maar aanwijzingen. Conflicten met de afdeling Natuur of de afdeling Monumenten en Landschappen zijn er in mijn werksituatie (houtvesterij Antwerpen) nauwelijks.

De aanleg van een gemengd bosbestand hoeft, bij een goed gekozen menging, echt niet méér te kosten dan een

bestand met één boomsoort. Ook de meerkost voor onderhoud in de beginfase is beperkt. Grote kostprijsverschillen in aanleg en onderhoud zijn bijna steeds te wijten aan een foute planning, meer bepaald een te intense menging van soorten met een sterk verschillende jeugdgroei.

Als bij de aanvraag om ontbossing "in vele gevallen een herbebossing wordt opgelegd door het Bosbeheer", betekent dit dat er géén ontbossing was aangevraagd, maar wel een kaalkapping (bosdecreet art. 4). Voor ontbossing geeft het Bosbeheer enkel advies (bosdecreet art. 90). De afdeling Ruimtelijke Ordening is bevoegd voor de vergunning of voor een bindend advies, naargelang de eigendomssituatie. In bosgebied op het Gewestplan laat de stedenbouwwetgeving geen ontbossing toe. In natuurgebied vraagt de afdeling Ruimtelijke Ordening ook het advies van de afdeling Natuur. Ontbossing kan hier eventueel wel, maar dan moet voldoende duidelijk blijken dat daaruit een hogere natuurwaarde volgt.

Voorbeeldfunctie

Het Bosbeheer geeft m.i. wel het voorbeeld in de richting van het ontwikkelen van meer gevarieerde bossen waarbij ook de niet met bomen begroeide stukken niet worden vergeten. In mijn eigen werkomgeving (houtvesterij Antwerpen) zie ik dat in de 8 grootste domeinbossen (Groot en Klein Schietveld, Het Broek, Elsaker, De Inslag en De Uitlegger) zéér grote oppervlakten heide, vennen, graslanden, moerassen en rietvelden voorkomen die als dusdanig worden beheerd. Het beheer in deze en andere domeinbossen, en eveneens in zovele andere openbare bossen, bewijst dat begrippen als meer inheems loofhout, meer ongelijkjarigheid, meer structuur, meer ongelijkvormigheid, enz. geen loze begrippen zijn in de openbare bossen. Wie dit niet ziet of onderkent, gaat voorbij aan de lange tijdsdimensie van de boscologie.

Wat betreft de bosreservaten is het uitvoeringsbesluit duidelijk genoeg. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen integrale (natuurlijke ontwikkeling wordt ongemoeid gelaten) en gerichte bosreservaten (aangepast beheer specifiek gericht op natuurlijke fauna en flora enz.).

Verplicht

Een eigenaar, die in gebreke gesteld wordt om een beheersplan op te stellen, kan dit zelf opmaken of het aan om het even wie toevertrouwen. Pas als hij aan de aanmaning geen gevolg geeft binnen de 6 maanden, kan het Bosbeheer, op kosten van de eigenaar, het beheersplan laten opmaken. *Alleen dan* is verplicht dat dit gebeurt door een 'bosbouwingenieur' (BVE 4.12.91, art. 7 § 2). Deze deskundige wordt betaald door de afdeling Bos en Groen (die de kosten op de eigenaar moet verhalen). Het lijkt me dan ook logisch dat dezelfde voorwaarden worden gesteld als aan de bosbeheerders van de afdeling zelf. Dit 'aan ingenieurs voorbehouden deel van de markt' is dus uiterst miniem.

Omgekeerd werden in Antwerpen reeds situaties vastgesteld waarbij tuinarchitecten in het bos nodeloos duur hoogstammig bosplantsoen gebruiken. Dit heeft al lang niets meer te maken met de ecologische functie maar wel met financiële overwegingen.

Planning voor wie

De bewering dat het Bosbeheer de spontane ontwikkeling van een bos, of een beheer van niets doen, uitsluit is onjuist.

Over de kostprijs van een uitgebreid beheersplan doen de studiebureau's steeds erg geheimzinnig. Niettemin, in al de mij bekende gevallen was de subsidie voldoende voor het opstellen van een uitgebreid beheersplan. Het ging telkens om kwalitatief goede beheersplannen die zonder veel problemen werden goedgekeurd. En voor het opmeten van bomen, zelfs voor een uitgebreide inventaris, bestaan er goede en eenvoudige technieken.

Een uitgebreid beheersplan kan voor een leek inderdaad nogal technisch overkomen. Een bos beheren is immers meer dan dunnen, kaalkappen en herbebossen. Een korte verklarende woordenlijst met de gebruikte bosbouwkundige termen kan dit reeds verhelpen, op voorwaarde dat de gebruikte schrijfstijl niet te ingewikkeld is, dit hangt af van de auteur, niet van de procedure. Anderzijds is een juiste en juridisch sluitende formulering belangrijk gezien de verstrekkende juridische waarde van het beheersplan.

Onze ervaring leert dat veel eigenaars, mits een korte toelichting op het terrein zelf, zeker in staat zijn om zelf een beperkt beheersplan van voldoende kwaliteit op te maken. Zij kunnen trouwens gratis beroep doen op advies van het Bosbeheer (bosdecreet art. 43 § 5), actieve hulp is echter niet mogelijk (bosdecreet art. 37).

Nawoord van de redactie

Frans DE SCHUTTER vat zijn reactie samen in drie kernzinnen:

- *het artikel van Dirk CRIEL staat vol met veralgemeningen en enkele flagrante onwaarheden*
- *het handelt niet alleen over meer natuur in het bos maar ook over financiële bijbedoelingen*
- *er zijn andere zaken te zeggen over de ecologische functie zoals vermeld in het Bosdecreet*

De eindredactie blijft van mening dat het artikel van de Dirk CRIEL voor publicatie in aanmerking komt (zie boskrant 4) en sluit hiermee reacties op het artikel af. Een discussie omtrent de aanpassing van het subsidiebesluit staat op de agenda van de VBV-werkgroep beleid, dinsdag 17 december om 19.30 u in Gontrode. Wie hieraan wenst deel te nemen of suggesties wil leveren kan contact opnemen met het secretariaat.

Werkgroep bosrecreatie van start

GUI WINTERS

Nieuwe en bewegwijzerde fiets- en wandelpaden, bezoekerscentra en overvolle bosparkings in het weekend luiden een nieuw tijdperk in. Als reactie op de prestatie-mentaliteit van de jaren '80 is het laatste decennium onder andere een stijgende vraag naar bos- en natuurrecreatie sterk voelbaar. Naast zachte recreatie zitten ook de harde recreatie en de natuursporten in de lift. Deze vormen van natuurbeleving gebeuren ook meer en meer georganiseerd.

Om deel te nemen aan de debatten rond bosrecreatie heeft de VBV de werkgroep bosrecreatie in het leven geroepen. Deze werkgroep wil vooruitdenken en oplossingen aanbieden voor het maatschappelijk vraagstuk van de bosrecreatie.

In eerste instantie onderzoekt de werkgroep hoe de VBV als spreekbuis kan fungeren voor de niet-georganiseerde recreant. Hierbij ligt het niet in de bedoeling om een alternatief te vormen voor reeds bestaande organen zoals bijvoorbeeld de provinciale werkgroepen natuur en sport. Ook is de VBV geen direct vragende partij voor recreatie, maar wel indirect door bijvoorbeeld te ijveren voor meer bosuitbreiding.

Vooraleer er actie kan worden ondernomen en er naar mogelijke gesprekspartners wordt gezocht moet de VBV een éénduidig standpunt formuleren inzake bosrecreatie. Dit standpunt moet dan resulteren in een manifest waarin de belangrijkste doelstellingen van de VBV worden benadrukt. De eerste doelstelling is de verbreding van ons draagvlak. Recreatie vormt een steeds belangrijker wordend maatschappelijk draagvlak. Verder willen we hiermee een andere houding van de burger bewerkstelligen, zodat na verloop van tijd een houding met meer respect tegenover het bos en de mederecreanten vanzelfsprekend wordt. Een andere doelstelling is de verdediging van algemene standpunten zoals bosuitbreiding.

Een aantal punten die de basis kunnen vormen voor het verenigingsstandpunt werd reeds op een eerste samenkomen van de werkgroep aangehaald. Deze hebben al behoorlijk wat stof doen opwaaien, maar er blijven nog een groot aantal vraagtekens waarbij een standpunt dient ingenomen te worden. Hieronder volgt een overzicht. Om een levendige discussie te starten worden ze onder de vorm van stellingen naar voor gebracht.

- In het kader van de multifunctionaliteit is voor bosrecreatie zonering (in tijd en ruimte) nodig. Aansluitend hierbij is, zoals voor schermbossen, de klassering van bossen voor recreatie een mogelijkheid.
- Er is in Vlaanderen nood aan meer mensen binnen de administratie met een betere opleiding op het vlak van recreatie, vergelijkbaar met de functie van boswachter in Nederland bijvoorbeeld.
- De recreatiedruk zal afnemen wanneer alle privébossen worden opengesteld.
- Recreatie moet beperkt blijven tot wegen en paden.
- Honden moeten aan de leiband.
- Iedere gemeente een speelbos.
- Omwille van de schaarste en de druk op het bos moet de recreant betalen.

Oproep aan de leden

Het is duidelijk dat voor het gebeuren rond bosrecreatie alle krachten binnen de vereniging moeten gebundeld worden. Het is tevens belangrijk dat het standpunt door alle leden van de VBV wordt gedragen.

Daarom rekent de werkgroep op ieders inbreng. Geïnteresseerden voor de werkgroep kunnen contact opnemen met het secretariaat van de VBV of met met Gui Winters (015/61.74.95). Ook alle suggesties zijn welkom.

Werkgroep tropisch bos: project Costa Rica

KRIS VANDEKERKHOVE

Na een (verkenkende) startvergadering op 8 mei in Gent (zie boskrant nr. 3), was er op 22 augustus een tweede vergadering waar, aan de hand van een schitterende dia-reportage, het concrete project werd voorgesteld waarrond de werkgroep actief wil zijn. In Bijagua, Costa Rica, wil de VBV een project steunen, opgezet door een lokale landbouwgemeenschap, waarbij bosbescherming en educatie worden gekoppeld aan economische valorisatie, via kleinschalig ecotoerisme. Alle informatie over de achtergronden en de opzet van het project vind je in de vorige boskranten (1996 nr. 2 en nr. 3). Er zal actief steun worden verleend op twee manieren: financieel-materiële steun en verhogen van de bekendheid. Verdere uitwerking gebeurt door twee sub-werkgroepjes: fondsenwerving en promotie.

De subwerkgroep fondsenwerving tracht momenteel uit te vissen hoe een fonds voor fiscaal aftrekbare giften kan worden opgericht. Ook wordt een inzamelactie voor tweedehandse verrekijkers opgezet (in samenwerking met de Wielewaal). Eén van de grote noden van het project is het tekort aan educatief materiaal. Zo beschikt het centrum slechts over enkele verrekijkers. Om lokale gidsen en bezoekende studenten van verrekijkers te voorzien stelt de VBV een verrekijker-inzamelactie voor. Heb je nog ergens een oude verrekijker liggen, contacteer dan Bernard van Elegem of Tom Embo op het VBV-secretariaat. Momenteel is het nog even wachten op een concrete lijst van andere dringende en minder dringende noden die ons vanuit Costa Rica zal worden toegestuurd en waarrond gewerkt kan worden. Op iets langere termijn wordt ook gedacht aan ruimere financiële ondersteuning via een ontwikkelingsproject bij de EU, ABOS of de Vlaamse Gemeenschap.

De subwerkgroep promotie wil in eerste instantie vooral trachten om de Bijagua Heliconia Ecotourist Lodge bekend te maken bij Costa-Rica-reizigers. Een tekstje over het project, met alle praktische informatie over de lodge,

én de toeristische troeven in de onmiddellijke omgeving, is reeds in het Nederlands afgewerkt en wordt vertaald in het Engels en Spaans. Bedoeling is om deze tekst te laten opnemen in de volgende editie van de belangrijkste reisgidsen.

Ook willen we nog voor nieuwjaar met deze informatie de boer op: gespecialiseerde reisbureau's vragen de Heliconia Lodge in hun reisroute op te nemen, de folder verspreiden, ...

Wie actief wil meehelpen aan één van beide acties, of wie praktische tips heeft neemt best zo snel mogelijk contact op het het VBV-secretariaat.

De werkgroep tropisch bos zal ook op andere vlakken actief zijn. Zo proberen we bij het ABOS en het NCOS uit te vissen hoeveel bosbouwprojecten er nu eigenlijk in hun programma zijn opgenomen, en wat de tewerkstellingsmogelijkheden in de toekomst zijn. Ook trachten we de banden te verstevigen met wie beroepshalve bezig is met bosbouw en agroforestry in de tropen door het publiceren van artikels in de boskrant of door infovergaderingen. Een volgende vergadering van de werkgroep tropisch bos gaat door rond 15 december. Ken je iemand die in het buitenland actief is, ben je zelf net terug, of wens je voortaan te worden uitgenodigd voor de activiteiten van de werkgroep tropisch bos, dan kan je steeds contact opnemen met het secretariaat.

Werkgroepen 'Actie' en 'Beleid'!?

BEATRIJS VAN DER AA

Ontbossing, TGV, structuurplan Vlaanderen, bebos-
sing van landbouwgronden, bosuitbreiding, boscertifi-
cering, bosreservaten, bosexploitatie, gebruik van tro-
pisch hout, openstellen van bossen, ... Bos en bospoli-
tiek onderwerpen zijn de laatste tijd niet meer weg te
denken uit de actualiteit. Vooral naar aanleiding van de
Week van het Bos vond je in de kranten bijna dagelijks
een bijdrage over bos en bosbouw.

Wat daarbij echter opvalt is dat de standpunten van de
Vlaamse Bosbouwvereniging onvoldoende doordringen
en dat er vanuit de vereniging meer kan ingepikt worden
op de actualiteit. Binnen de initiatiefgroep werd deze
problematiek aangekaart en een werkgroepje boog zich
over het probleem. Hierna volgen enkele puntjes uit de
gedachtengang van deze werkgroep 'ad hoc'.

Actie en beleid

Vaak worden beide in één adem genoemd, wat niet hele-
maal correct is. Om gericht acties te kunnen onderne-
men moet je namelijk eerst een duidelijk beeld hebben
van het concrete probleem, moet je beschikken over
volledige achtergrondinformatie en moet je weten waar-
tegen je actie voert en wat je precies wil bereiken. Een
actie is meestal een zaak van korte termijn. Dit in tegen-
stelling met beleid: het ontwikkelen van een concrete en
dynamische beleidsvisie is een opdracht op lange ter-
mijn. Dit proces vereist actieve communicatie en con-
frontatie met uiteenlopende standpunten. Informatie
verzamen, open discussie zijn hier sleutelwoorden.
Wanneer een goede beleidswerking bestaat kunnen ac-
ties ook veel gemakkelijker gecoördineerd worden.

Werkgroep(en)?

Achter de titel van dit artikel werd een uitroepteken ge-
plaatst om duidelijk aan te geven dat binnen de VBV
dringend iets moet gebeuren rond actie en beleid. Het
vraagteken boven de titel wordt in deze paragraaf herno-
men, omdat nog niet helemaal duidelijk is of een nieuwe

werkgroep de beste structuur is om het probleem op te
lossen. Zoals tevoren reeds werd gezegd, is actie vaak
een momentopname en eerder lokaal. Binnen de ad hoc
werkgroep waren we dan ook van mening dat voor actie
een 'pool' van mensen ter beschikking moet zijn die op
korte termijn kunnen gemobiliseerd worden wanneer
actie gevoerd wordt.

Voor beleidszaken ligt dit iets anders. Basisprincipes
moeten worden verfijnd en geactualiseerd. Voor concre-
te problemen moeten verschillende oplossingen bedis-
cussieerd en geëvalueerd worden. Dit vereist een meer
permanente structuur, misschien dus toch een werk-
groep?

De resultaten van deze verkennende ronde zullen wor-
den voorgelegd aan de initiatiefgroep en de Raad van
Beheer. Wie zin heeft om mee te denken en te argumen-
teren rond bosbeleidsvragen, of wie eerder acties op het
terrein wil ondersteunen kan zich in alle geval reeds mel-
den op het VBV-secretariaat. Je wordt dan op de hoogte
gehouden van de verdere ontwikkelingen.

Index van boskrantartikels

Op het secretariaat van de Vlaamse Bosbouwvereniging
is een lijst beschikbaar van alle artikels verschenen in de
Boskrant tussen 1985 en 1995. Uit deze omvangrijke
lijst valt heel wat waardevolle informatie te puren. Oude
Boskranten kunnen uiteraard besteld worden zolang de
voorraad strekt aan 50 frank per stuk.

Foto: Bernard Van Elegem

Ga naar de gevangenis

TOM EMBO

Dit kan je overkomen als je door een boswachter betrapt
wordt bij het stelen van enkele gekapte Beuken. Geluk-
kig broedt er in hetzelfde jaar een Zwarte ooievaar in
een Vlaams bos waardoor je van een amnestiemaatregel
kan profiteren en al snel vrijkomt. Dit en nog heel wat
andere gebeurtenissen kunnen je overkomen als je *het
nieuwe gezelschapsspel 'Yggdrasil' speelt*. Dit bosspel
neemt je op een wildspoor mee in de wereld van de na-
tuurgetrouwe bosbouw. De naam van het spel verwijst
naar een Scandinavische mythologie waar de heilige
boom 'Yggdrasil' (een Gewone es) een centrale plaats
inneemt.

Aan de hand van een groot spelbord met een prachtige
bostekening en een tachtigtal opdrachten maken de spe-
lers kennis met de verschillende aspecten van het multi-
functionele bos. De opdrachten werden opgesplitst in

vier categorieën nl.: bosbeheer, bosexploitatie, bosrecre-
atie en bosecologie.

Het spel werd volledig vervaardigd uit milieuvriendelij-
ke gerecycleerde materialen en gedrukt met inkt op
basis van plantaardig materiaal. De pionnen zijn ver-
vaardigd uit eikenhout en een teerling wordt meegele-
verd. Het gezelschapsspel werd ontworpen voor jonge-
ren maar de eerste reacties leren ons dat ook volwasse-
nen er heel wat plezier aan beleven. Nu de feestdagen er
aan komen is dit familiespel een ideaal kado. Je kan het
aantreffen in de betere groene winkel maar voor de snel-
le besteller is het te verkrijgen voor de introductieprijs
van 350 fr. (+ 60 fr. verzendingskosten) op het V.B.V.-
secretariaat te Gontrode.

Yggdrasil bestellen kan door een telefoontje aan het
V.B.V.-secretariaat (09/252.21.13) Of door het bedrag
van 350 fr. + 60 fr. verzendingskosten over te schrijven
op rekeningnr. van de V.B.V. met vermelding van 'Bos-
spel'. Via de post krijgt u het gezelschapsspel toege-
stuurd.

10.000 bezoekers op opening Week van het Bos

WIM BUYSSE

Zondag 13 oktober jl. startte de 18de Week van het Bos. Het thema - Bosvriendelijk werken, van kapitaal belang - richtte zich volledig op de bosarbeid. Een info-pakket gaf het publiek uitleg over de nodige beheersingrepen doorheen de verschillende leeftijdsfasen van het bos. Voor gespecialiseerde vakmensen verschijnt eind dit jaar een brochure over natuur- en milieuvriendelijk werken in het bos.

De eer van de officiële opening kwam dit jaar toe aan het domeinbos Pijnven te Hechtel-Eksel. 's Voormiddags werden tijdens de traditionele academische zitting toespraken gehouden door de plaatselijke houtvester, ir. Erik Van Boghout, de burgemeester, dhr. Frans Boons en de Vlaamse minister van Leefmilieu en Tewerkstelling, dhr. Theo Kelchtermans.

Verspreid over een parcours van 2 km doorheen het Pijnven werden 's namiddags op 19 plaatsen doorlopend bosbouwactiviteiten gedemonstreerd. Telkens werd deskundige uitleg gegeven door mensen van de afdeling Bos en Groen en van het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal. Imposante trekpaarden, spectaculaire machines en het mooie weer lokten zo'n 10.000 bezoekers.

Sommige demonstraties, zoals over het hoe en waarom van het meten van proefvlakken of van het merken van te dunnen bomen, waren niet meteen spectaculair te noemen, maar de toeschouwers kregen toch een grondig inzicht in het enorme belang dat moet worden besteed aan het nemen van doordachte beslissingen in het bosbeheer. De gevolgen blijven immers decennia lang zichtbaar.

Publiekstrekker bij uitstek vormden de trekpaarden. De vzw Jut en Aer onderwierp de 10 aanwezige teams van boomsleper en paard aan een behendigheidstest. Maar

ook de brute kracht van de paarden stond onomstotelijk vast toen een groep van 20 mannen geen schijn van kans kreeg in een trekwedstrijd tegen één paard. De Vereniging voor het Bevorderen van het Belgisch Trekpaard demonstreerde de grootste mallejan of boomezel die nog in België te vinden is.

Even verder op het parcours konden dan weer de nieuwste technologische ontwikkelingen worden bewonderd, zoals twee modellen "oogstmachines" en een ruimingsmachine. Een oogstmachine of harvester bezit een teleskopische grijpparm die een boom velt, onttakt en computergestuurd in gewenste houtsortimenten zaagt op minder dan 30 seconden. Een bekalkingsmachine deed letterlijk heel wat stof opwaaien. Deze machine blaast dolomietkalk zo'n 50 meter diep het bos in. Onder welbepaalde omstandigheden helpt een bekalking van bossen om bodemverzuring als gevolg van onder andere de luchtvervuiling tegen te gaan. Een grote John Deere sleper trok vanop de weg de boomstammen uit het bos met een lier en kon zo de efficiëntie van uitslepen met paarden verbeteren. Een mobiele zagerij verwerkte de boomstammen ter plaatse wat het te transporteren volume beperkt.

Veel aandacht ging uit naar kleinschalige technieken: klepelmaaier, werken met bosmaaier, plantgaten boren met een minigraver, snoeien, bescherming van jonge boompjes tegen wild, het planten zelf of het stimuleren van natuurlijke verjonging. En uiteraard ontbrak de kettingzaag niet. Zowel het correct en veilig vellen als de aangepaste kledij en biologisch afbreekbare brandstof kwam aan bod.

Iets ludieker ging het eraan toe in het kinderprogramma van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming en bij Theo Jans, de 'kettingzaagkunstenaar'. Uit een blok hout toverde hij enkel met een kettingzaag een complete zoo: konijn, uil, krokodil, ... In een tent tent slotte kon informatie verkregen worden over actueel wetenschappelijk onderzoek in de bosbouw, over de organisatoren en over verschillende natuurverenigingen.

De demonstraties werden uitgevoerd door verschillende private aannemers en door de bosarbeiders van de hout-

vesterij Hechtel. Naast de reeds hogervermelde verenigingen was er ook medewerking van de afdeling Communicatie en Ontvangst, het Dienstencentrum voor Bosbouw, het gemeentebestuur van Hechtel-Eksel en de plaatselijke V.V.V. Maar het welslagen is in de eerste plaats te danken aan de enthousiaste inzet van de ploeg op het hoofdbestuur van de Afdeling Bos en Groen; en van de houtvester, boswachters (in de eerste plaats Michel Geebelen, boswachter van het Pijnven) en arbeiders van houtvesterij Hechtel. Ook de ploeg van het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal stond de organisatie bij tot in de late uurtjes.

Nog heel wat tewerkstelling mogelijk in bos en groen

Vrijdag 18 oktober vond als afsluiter van de Week van het Bos een symposium plaats in het Markiesgebouw over tewerkstelling in bos en groen. Organisator was de afdeling Bos en Groen met de Vlaamse Bosbouwvereniging, het Centrum voor Privé-Bosbouw, het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal en de afdeling Communicatie en Ontvangst.

Het symposium vertrok van de vaststelling dat er een enorm aanbod bestaat aan werk in bossen, groengebieden en natuurterreinen: toezicht, aanleg, planting, exploitatie, snoeien, maaier, bestrijding van plagen, wegenonderhoud, ... Ook is er zowel vanwege de openbare beheerders als vanuit de privé-sector een grote vraag naar arbeidskrachten. In de praktijk doen zich echter nogal wat problemen voor om deze vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Het dalend houtgebruik, lage houtprijzen en de versnippering van de Vlaamse bossen zorgen voor een lage rentabiliteit van de houtproductie. Uit de voordrachten en het afsluitend debat kwamen enkele suggesties om bosarbeid weer betaalbaar te maken: een systeem van PWA- of dienstencheques kan hulp bieden en een verlaging van successierechten op boseigendom gaat bosversnippering tegen. Uit enkele bestaande projecten werden heel wat ervaringen opgedaan om nieuwe tewerkstellingsinitiatieven voor laagge-

schoolden te combineren met een efficiënter bosbeheer. Belangrijk is dat er voldoende omkadering wordt voorzien. Het oprichten van gemengde bosgroeperingen en een doorgedreven beheer in 50.000 ha privé-bos kan binnen de 5 à 10 jaar minstens 500 bijkomende jobs creëren. Voor financiering bestaan mogelijkheden vanuit de milieusector maar ook vanuit toerisme, economie, tewerkstelling en privé-initiatieven.

Het symposium was een startpunt. Naar aanleiding ervan zullen allerlei mogelijkheden worden onderzocht om concrete en duurzame tewerkstellingsinitiatieven te lanceren in het beheer van bossen, groengebieden en natuurterreinen.

Het secretariaat van deze denktank wordt verzorgd door het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal, Duboislaan 2 te 1560 Hocilaart (tel. 02/657.93.64, fax 02/657.57.54). Alle suggesties zijn welkom.

ALLE MATERIALEN EN PRODUKTEN VOOR BOSBOOMKWEKERIJ -AANLEG EN -ONDERHOUD

TERRACOTTEM : waterbergende polymeren mengeling

DENDROMIX : boommeststof 3+2+2 - geen verbrandingsgevaar

BENTONIET : klei voor grondverbetering

WONDBEHANDELING : ontsmetting en bescherming LAC BALSAM - SUBEROTEX

BOOMBESCHERMING : netjes - spiralen - kokers - SEMA VINYL - boomplaten

BINDMATERIAAL : binders - boombanden - bindtangen

ETIKETTEN : hang - sleuf- en plaatetiketten

SNOEIGEREEDSCHAP : FELCO (met wisselstukken) -

SANDVIK - SILKY - ARS

SPADEN : POLET - BULLDOG - SPEAR & JACKSON

BOSBOUWGEREEDSCHAP : afringers - dissels - haalmes - bijlen - kapmessen

MESSEN : TINA - WENGER - WHB

VEREDELING : oculeerlapjes - flexiband - entwas

DIVERSEN : verwarmingskabels - zaaivat - rugsproeier

MEETINSTRUMENTEN : pH meter - aanwasboor - boommeethaak (ook elektronische)

- hoogtemeter SUUNTO

VEILIGHEID : veiligheidshelm, -broek, -schoenen - oorbeschermer - spuitmasker

WERKKLEDING : HAVEP - SNICKERS - handschoenen

REGENKLEDING : wax - FLEXOTHANE - HELLY-HANSEN -

hoeden

WARMTEKLEDING : HELLY-HANSEN - houthakkershemden - bodywarmer

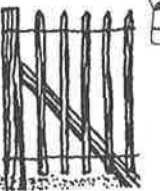
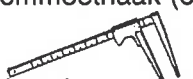
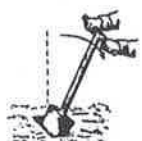
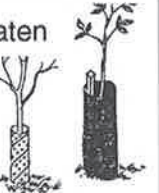
SCHOENEN : OTTER - PLANET - veiligheidsschoen

LAARZEN : DUNLOP - VIKING - veiligheidslaars

GIETERS : HAWS - de ideale gieter voor alle zaaigoed

AFSLUITINGEN : kastanje - erica - wilg - riet - bamboe - poorten

VRAAG ONZE PRIJSLIJST

MONTAUBAN N.V. - Grote Baan 74 - 9100 Nieuwkerken-Waas - tel. 03/777.96.95 - fax. 03/777.97.43